

STUDII ȘI ARTICOLE

Istoria României și istorie universală

DOCUMENTELE CONGRESULUI AL XI-LEA AL P.C.R. — GHIDUL ȘTIINȚIFIC AL ACTIVITĂȚII PROFESORILOR DE ISTORIE

LOUIS ROMAN

Urmărit cu imensă atenție de întregul partid, de toată națiunea, Congresul și-a desfășurat lucrările și a adoptat istoricele sale hotărâri într-o impresionantă unanimitate, expresie a unității monolitice a poporului în înfăptuirea fermă a politicii P.C.R. Analiza științifică a activității desfășurate în perioada scursă de la Congresul al X-lea (1969) și până azi, desprinderea din munca precedentă a unor valoroase concluzii pentru viitor, trasarea sarcinii de întărire continuă a rolului conducător al partidului, adoptarea Programului P.C.R. — Carta fundamentală ideologică, teoretică și politică a partidului, adoptarea Directivelor dezvoltării țării în anii 1976—1980 și 1981—1990 — parte integrantă a Programului, asigurând realizarea în viață a prevederilor lui — această amplă activitate a agorei comuniste prezintă o importanță de prim ordin pentru cei 21 mil. de locuitori ai României socialiste. Realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta magistratură de secretar general al partidului dă glas simțămintelor unanime ale întregului popor de prețuire și dragoste pentru cel dintii dintre fiii patriei.

Însemnătatea lucrărilor Congresului depășește totodată hotarele țării, ceea ce se evidențiază prin amplul lor răsunet în mișcarea comunistă și muncitorească internațională, în conștiința opiniei publice mondiale. Aceasta se explică nu numai prin marile realizări obținute de țară sub conducerea încercată a partidului, prin mărețele perspective ce ni se deschid pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a trecerii spre comunism. Se evidențiază, de asemenea, înțelepciunea politicii românești în complexe probleme internaționale, ferma noastră acțiune de rezolvare a chestiunilor celor mai stringente ale umanității, de consolidare a sistemului socialist mondial, a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, de sprijinire internaționalistă a tuturor mișcărilor eliberatoare din lume, de întărire a cauzei păcii. Apare tot mai clar valoroasa contribuție adusă de P.C.R. la dezvoltarea creatoare a materialismului dialectic și istoric, a socialismului științific, a economiei politice a socialismului.

Documentele Congresului se impun minților și inimilor noastre înainte de toate prin spiritul lor revoluționar, comunist, exigent și combativ, spiritul de răspundere partinică pentru soarta țării și a socialismului. „Partidul nostru, comunistii nu au alt țel mai înalt decât servirea devotată a intereselor poporului, ale patriei, construcția socialismului și comunismului ! Comuniștii nu

se deosebesc de ceilalți oameni ai muncii decît prin faptul că înțeleg mai bine problemele dezvoltării economico-sociale, se bazează pe cunoașterea științifică a legităților generale ale evoluției societății omenеști. Pornind de la aceasta, ei își asumă răspunderea în fața poporului de a acționa pentru unirea tuturor forțelor în vederea progresului economico-social al patriei. Animați permanent de spirit de răspundere, de sacrificiu, ei nu doresc — nu trebuie să dorească — nici un fel de alt privilegiu decît acela de a-și servi patria, de a servi poporul, socialismul și comunismul”.¹ Și dacă cifrele minunate pe care documentele le conțin, istoricele lor concluzii, importante sublinieri făcute le-am studiat și le vom mai studia nu o dată de-a lungul lunilor și anilor, le utilizăm în cursurile noastre și în celelalte activități din școală și din afara ei, atunci spiritul documentelor Congresului al XI-lea al partidului constituie însăși linia directoare a activității și vieții noastre.

„Decisivă este acum activitatea concretă, politică și organizatorică, de realizare în viață a hotărîrilor”² sublinia Raportul C.C. al partidului, cerînd „măsurі ferme pentru organizarea pe baze științifice a producției și a muncii, întărirea ordinii și disciplinei, a spiritului de răspundere în toate sectoarele...”³. Aceasta înseamnă că „fiecare la locul încredințat de partid, de popor, la locul său de muncă, să-și facă permanent datoria, să-și aducă contribuția la înfăptuirea politicii generale de dezvoltare a țării pe calea socialismului și comunismului”.⁴ Adeziunea noastră neabătută la hotărîrile Congresului, a noastră „semnătură unanimă pe Program, pe Directive”⁵ nu se poate mai bine exprima decît în decizia de a lucra mai eficient pentru formarea cetățenilor de mîine ai R. S. România, pentru pregătirea muncitorilor și cooperatiștilor, tehnicienilor și specialiștilor de care ea are nevoie în vederea îndeplinirii Directivelor adoptate.

În lumina acestor înalte exigențe ale Congresului, ale conducerii partidului și statului, fiecare dintre noi își pune deci întrebările: cum am muncit pînă acum? care este eficiența educativ-instructivă a activității mele? care sînt sarcinile ce-mi stau în față? Și va fi necesar ca spiritul critic și autocritic să evidențieze că încă se mai desfășoară lecții cu slab ecou în conștiința tinerilor noștri interlocutori, cu o redusă pondere instructivă; că în unele locuri nu se folosesc încă în suficientă măsură posibilitățile cabinetelor existente de istorie (de științe sociale); că uneori ele nu se înzestreză îndeștul cu materiale auxiliare și mijloace audio-vizuale moderne; că mai subsistă lipsuri și în alte activități desfășurate în școală și în afara ei.

Congresul a subliniat încă o dată, cu toată forța, marea însemnătate a studierii istoriei, ceea ce se relevă, pe de o parte, prin faptul că Programul

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al X-lea și Congresul al XI-lea și sarcinile de viitor ale partidului*, București, Edit. politică, 1974, p. 91.

² *Ibid.*, p. 90.

³ *Ibid.*, p. 52.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea populară din orașul Bistrița*, în „Știința”, XLIV, 10003, 19 octombrie 1974, p. 3.

⁵ *Idem*, *Cuvîntare la încheierea lucrărilor Congresului al XI-lea al P.C.R.*, *ibid.*, XLIV, 10039, 29 noiembrie 1974, p. 3.

este un excurs istoriografic — al trecutului milenar al poporului nostru, al luptei mișcării muncitorești, al muncii maselor în frunte cu comuniștii pentru construirea socialismului — și o direcționare viitorologică. Pe de altă parte, ideea este conturată și prin precizări speciale: „Activitatea politico-educativă trebuie să pornească de la cunoașterea trecutului de luptă revoluționară a poporului nostru, să se bazeze pe tradițiile culturii lui progresiste, ale culturii progresiste și revoluționare mondiale”.⁶ Pe deplin conștienți de importanța muncii ce-o desfășurăm și de încrederea acordată de conducerea partidului, este necesar ca spiritul Congresului al XI-lea al P.C.R. să-l punem la baza tuturor activităților desfășurate de profesorii de istorie pe linia organizațiilor de partid, U.T.C. și pionieri, ca lectori și propagandiști, ca îndrumători ai activității tehnico-productive și practicii pedagogice, activiști la filialele Societății de științe istorice, metodiști ai Inspectoratelor școlare, comandanți în cadrul pregătirii tineretului pentru apărarea patriei, organizații de excursii și vizite, participanți la crearea de expoziții etc.

Cele mai înalte cote ale exigenței trebuie să ne fixăm și în preocupările noastre metodice, pentru a obține optimizarea influenței educativ-instructive a cursurilor de istorie. Pentru aceasta este necesar a trece o parte din eforturile — necesare desfășurării nemijlocite a lecțiilor — de la profesor la copii (adolescenți, tineri) și a potența rolul de conducător al dascălului în pregătirea și realizarea orei de istorie, a mări ponderea efortului tinerilor noștri colaboratori în economia lecției, a spori contribuția lor și a mijloacelor de învățământ la desfășurarea ei. Una dintre căile cele mai valoroase este și aceea a șlefuirii fiecărei lecții într-atât, încât ea să strălucească precum un giuvaer și să atingă o individualitate distinctă în comparație cu toate celelalte lecții. Atunci fiecare dintre ele va intra de-a pururi în conștiința tineretului. Și mintea-mi se întoarce la acea memorabilă lecție despre bătălia de la Vaslui, pe care învățătorul Rebegea ne-a ținut-o nouă, elevi în clasa a III-a primară, într-o umilă școală dintr-o mahala bucureșteană. Domnul sta liniștit pe scaun la catedră și povestea, iar toate cele ce se petrecuseră în ziua aceea de 10 ianuarie 1475 ajungeau clar pînă în clasă: dîrzenia alor noștri, semnalele date de buciumași și trîmbițași, trăsăturile tunurilor moldovene în rîndurile dușmanilor, răcnetele acestora, tropăitul cailor etc. Cu ochii larg deschiși, cu răsuflarea tăiată, clasa asculta și parcă toate din jurul nostru dispăruseră și vedeam aievea cele ce fuseseră, fiind și noi părtași la ele, luptînd cu oștenii țării și triumfînd odată cu ei. Au trecut aproape patru decenii de-atunci, dar amintirea lecției continuă să fie vie de parcă s-ar fi desfășurat de-abia ieri. Iar toate cîte azi le avem la îndemînă — cabinetul cu dotarea sa, materialele auxiliare și muzeele, expozițiile și monumentele etc. —, cunoștințele și experiența noastră trebuie să le folosim astfel, încît treptat-treptat să lichidăm uniformitatea lecțiilor, să le realizăm tot mai diferențiat, ținînd mereu la îndeplinirea nobilei sarcini ca fiecare dintre ele să se întipărească pentru totdeauna în spiritualitatea copiilor, adolescenților și tinerilor.

⁶ Idem, *Raportul...*, p. 93.

Este necesar, desigur, ca atenția noastră principală să se concentreze asupra elementului definitoriu al activității noastre — orientarea ideatică a cursurilor și tuturor activităților, orientare clar trasată de Congres: „Trebuie să lichidăm cu desăvîrșire mentalitatea anarhică, mic burgheză, că problemele istoriei, ale diferitelor științe sociale sînt doar probleme de strictă specialitate. Acestea sînt probleme ale teoriei și ideologiei comuniste, și de ele nu se pot ocupa decît acei care își însușesc și aplică ideologia și concepția comunistă despre lume”.⁷ De aceea, la baza lecțiilor și altor activități de învățămînt este necesar să punem ideile Programului partidului, spiritul partinic care animă întregul Raport al C.C. Desigur, aceste două documente au o mare bogăție teoretică și în cele cîteva pagini ce urmează nu se pot desprinde decît unele dintre numeroasele și valoroasele idei cuprinse, nu-i posibil de creionat decît unele gînduri la care ele incită.

Se impune o cercetare de adîncime, în lumina materialismului istoric, a structurii sociale, a acțiunii claselor și păturilor sociale. Ni se incumbă a releva realizările popoarelor, rolul hotărîtor al luptei maselor, al forțelor înaintate ale vremii, demonstrîndu-se, precum subliniază Programul, că „nimic și nimeni nu poate anihila acțiunea inexorabilă a legilor dezvoltării sociale”. Istoria însă nu poate fi prezentată numai ca un marș triumfal spre progres, ci sînt de luat în considerare totodată marile dificultăți întîmpinate de forțele sociale progresiste, revoluționare în lupta lor. Subliniind rolul hotărîtor în istorie al modului de producție, istoricul relevă totodată importanța ideilor și în general a suprastructurii, fără a căror acțiune nu se poate înțelege mersul umanității.⁸

În tratarea istoriei patriei, o mare atenție trebuie acordată luptelor și sacrificiilor poporului nostru, forțelor sale înaintate pentru obținerea în diferite timpuri a acelor mărețe succese pe care izvoarele le consemnează. O susținută preocupare solicită prezentarea rolului istoric al clasei muncitoare, tratarea istoriei mișcării muncitorești, a P.C.R., forță politică profund patriotică, stegar credincios al marxism-leninismului creator: „Întreaga operă de construcție socialistă — conchide Programul — este dovada vie a faptului că partidul nostru și-a îndeplinit cu cinste rolul de forță politică conducătoare a națiunii, asigurînd aplicarea creatoare a legiților generale la condițiile concrete din România și unirea — pe baza politicii sale marxist-leniniste — a eforturilor întregului popor în lupta pentru edificarea lumii noi. Experiența dobîndită de Partidul Comunist Român, de poporul nostru în transformarea revoluționară a societății românești este o contribuție la îmbogățirea tezaurului general al teoriei și practicii revoluționare mondiale, la dezvoltarea socialismului științific”. P.C.R. este tot-

⁷ *Ibid.*, p. 94.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste...*, vol. 1, București, Editura politică, 1968, p. 335—339; A. Bodor, *Despre noțiunea de filozofie a istoriei*, în *Filozofia istoriei. Studii*, coord. Al. Tănase, D. Hurezeanu, București, Edit. politică, 1969, p. 266—270; J.-J. Goblot, *Istoria „civilizațiilor” și concepția marxistă despre evoluția socială*, în *Materialismul istoric și istoria civilizațiilor*, trad. D. și S. Oroveanu, prefață Al. Tănase, București, Edit. politică, 1973, p. 57—183 etc.

odată o forță politică profund internaționalistă, luptînd cu consecvență în spiritul colaborării și întrajutorării frățești cu mișcarea comunistă și muncitorească internațională, cu forțele democratice, progresiste și revoluționare de pretutindeni.

O mare atenție trebuie să acordăm în general istoriei contemporane a țării noastre, care are o mare pondere în educarea comunistă a noii generații. Cunoașterea luptei și muncii eroice a partidului o înarmează în vederea intrării în rîndurile militanților pentru realizarea liniei politice a P.C.R. Trebuie formată mîndria patriotică nu numai pentru realizările trecutului — mai îndepărtat și mai apropiat —, ci și pentru ceea ce ne propunem să facem și — prin eforturi susținute, prin muncă organizată, sub conducerea partidului — vom îndeplini. A ști cum va arăta țara peste 5 ani, peste 15 sau 25 de ani nu trebuie să fie numai o chestiune de curiozitate, ci înainte de toate să devină unghiul de vedere din care fiecare dintre tineri să-și măsoare propria activitate.

Analizînd istoria țării noastre, avem mereu în vedere strînsa împletire a luptei maselor pentru libertate socială cu lupta lor împotriva dominației străine. „Această particularitate specifică — arată Programul — și-a pus amprenta asupra întregii evoluții sociale a României, asupra felului de a fi și de a gîndi al poporului român, asupra însuși destinului său istoric caracterizat prin luptă hotărîtă, plină de sacrificii pentru libertate și unitate, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară“. Este de aceea necesar de a urmări dezvoltarea legăturilor multiple, tot mai accentuate între ținuturile românești, procesul care le apropia, ducîndu-le la unire cu o forță inexorabilă.⁹ Este necesară, totodată, relevarea pregnantă a faptului că „socialismul duce mai departe procesul de dezvoltare a națiunii început în epoca burgheză, creează condiții pentru afirmarea deplină a vieții naționale a poporului“. ¹⁰ Cu atenție trebuie, de asemenea, subliniate legăturile și colaborarea în lupta de eliberare socială și națională, în muncă și în activitate culturală între români, maghiari, germani și alte etnii așezate în decursul veacurilor pe teritoriul țării. ¹¹ Chestiunea este relevabilă în multe lecții dar în această direcție este de reamintit și o altă sarcină a profesorului de istorie: a contribui la însușirea de către copiii și tinerii din rîndurile naționalităților conlocuitoare a limbii și a marilor realizări ale culturii românești ¹².

Prețuirea și dragostea cu care poporul nostru înconjoară pe secretarul general al P.C.R., care se bucură totodată de o înaltă autoritate și de un

⁹ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 3, 1969, p. 705—752; acad. Șt. Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia...*, Cluj, 1968; *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, red. D. Berciu, București, Edit. Academiei, 1968; etc.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 1, 1968, p. 397.

¹¹ *Ibid.*, vol. 1, p. 394; vol. 5, 1971, p. 559—578, 724—749; L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971; C. Göllner, *Muncă și năzuințe comune. Din trecutul populației germane din România*, București, 1972; etc.

¹² Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 8, p. 635—636; I. Lupaș, *Istoria națională și istoria universală la învățămîntul gimnazial...*, în *Probleme școlare. Critici și sugestii*, București, „Cugetarea“, (1936), p. 121.

mare prestigiu internațional, ne ajută să înțelegem mai bine rolul personalității în istorie, să cuprindem mai bine cu mintea ideea lui V. I. Lenin asupra corelației conducători-partid-clasă-masă.¹³ Astfel și tratarea acestei importante probleme în cursurile noastre are mult de câștigat, ceea ce prezintă o apreciazabilă importanță nu numai pentru exprimarea multilaterală, nuanțată a realității, dar și pentru creșterea potenței educativ-instructive a întregii noastre activități. Zugrăvirea portretului unui mare conducător al forțelor progresului, al revoluției concretizează elevilor și studenților însăși clasa socială în discuție, rolul ei istoric. Crește totodată la ei forța de atracție sentimentală față de cauza înaltă pentru care acționează masele, clasa socială și personalitatea portretizată, dragostea pentru locurile legate de activitatea acesteia. Cine oare dintre locuitorii țării se poate apropia de Sarmizegetusa Regia și cetățile înconjurătoare, fără tremurul întregii sale ființe la gândul că de acolo a condus marea luptă populară — Decebal.

Cine oare — dintre cei ce-au ascultat, citit și vizionat diverse producții despre isprăviile nemuritoare ale oștenilor lui Ștefan cel Mare —, cine oare dintre ei poate trece pragul naosului bisericii de la Putna, fără o puternică încărcătură emoțională la vederea mormântului din dreapta? Căci acolo — după cum au notat, în cartea de aur a muzeului din incinta mănăstirii, tovarășul Nicolae Ceaușescu și alți conducători de partid și de stat — „se află lăcașul de veci al celui ce a fost gloria Moldovei, scut de apărare al gliei străbune — Ștefan cel Mare, erou legendar, a cărui luptă și activitate, închinată libertății și neatrănării patriei și poporului, împreună cu a altor mari domnitori ai țării, stă la baza făuririi României”.¹⁴

Istoria țării noastre este parte integrantă a istoriei sudesteuropene, a întregului continent și a umanității. Studiul va reliefa deci interdependențele și intercondiționările reciproce, va conchide — pentru a utiliza o celebră expresie¹⁵ — asupra locului românilor în istoria universală. Va fi interesant și de serioasă pondere educativă a sublinia că lupta poporului român împotriva cōtropicirilor otomano-tătare a avut rolul de a apăra nu numai țara noastră, dar și mari zone ale Europei, în care sens s-au pronunțat atît reprezentanți de seamă ai culturii românești (D. Cantemir¹⁶, E. Murgu¹⁷ etc.), cît și observatori străini (Blutte — consul englez la București¹⁸, J. Michelet — cunoscutul istoric francez¹⁹ ș.a.). Este bine să ne reamintim valoarea probatorie și a altor recunoașteri corecte, provenite din țară și de dincolo de

¹³ V. I. Lenin, *Opere complete*, ediția a II-a, vol. 41, București, Editura politică, 1966, p. 24.

¹⁴ *Viziți conducătorilor de partid și de stat în regiunea Suceava*, în „Scinteia”, XXXV, 6988, 23 mai 1966, p. 3.

¹⁵ N. Iorga, *La place des Roumains dans l'histoire universelle*, I—III, Bucarest, Edition de l'Institut d'Etudes Byzantines, 1935—1936.

¹⁶ D. Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-olabilor*, ed. Gr. G. Tocilescu, București, „G. Göbl”, 1901 (*Operele...*, VIII), p. 14, 21.

¹⁷ E. Murgu, *Scrieri*, ed. I. D. Suciu, București, E.P.L., 1969, p. 455.

¹⁸ A. Micărescu-Nour, *Notele consulului englez Blutte asupra Principatelor...*, în „Revista ist.”, I, 7—8, 1915, p. 138 (la 1833).

¹⁹ J. Michelet, *Principatele Dunărene... (1853)*, in *idem*, *Scrieri alese*, ed. Angela Cismaș, II, București, „Minerva”, 1973 (B.P.T. Nr. 766), p. 336, 395, 397.

hotare. Caracterul unitar al dezvoltării medievale a țărilor române apare mai pregnant când el este exprimat și de poetul maghiar László Liszti, de cronica săsească, de cea grecească a lui N. Chiparissa, de marele vizir etc.²⁰ Justețea luptei antif feudale și național-eliberatoare a românilor transilvăneni în 1848—1849 va fi și ea mai bine conturată prin amintirea de concluzii ca acestea. Și înainte de 1944, unii istorici maghiari — în ciuda unor rezerve — au scris cu caldă simpatie despre Avram Iancu. La importante rezultate au ajuns în acest sens diferiți cercetători din R. P. Ungară: „craii munților” avusese inițial ideea colaborării cu revoluționarii maghiari, renunțând apoi din cauza moșierilor care au reprimat mișcările țărănești (Z. Trócsányi, 1956); Iancu și românii n-au putut fi câștigați pentru o luptă comună mai ales din vina guvernului maghiar, Bem avînd și el partea sa de vină (E. Kovács, 1954); și cu alt prilej s-a afirmat greșeala lui L. Kossuth (I. Tóth Zoltán, 1966) etc.²¹

Tratarea istoriei universale contribuie în mare măsură la formarea concepției materialist-istorice la elevi și studenți, la educarea lor în spiritul patriotismului și internaționalismului socialist, în spiritul luptei pentru cauza socialismului și comunismului, pentru rezolvarea problemelor stringente ale contemporaneității pe baza soluțiilor preconizate de P.C.R. În acest context, o mare însemnătate are studiul principalelor contribuții ale tuturor popoarelor lumii la dezvoltarea civilizației și culturii mondiale, cercetarea istoriei mișcării muncitorești internaționale, a formării și dezvoltării sistemului socialist mondial. O susținută atenție este de acordat analizei vieții internaționale contemporane, care „se poate asemui cu situația din anii premergători primului și celui de-al doilea război mondial. Problemele actuale sînt însă mai complexe și mai grave datorită amplificării fără precedent a crizei sistemului capitalist, accentuată îndeosebi de criza energetică, a materiilor prime și de criza financiară”.²²

Sublinierea gravității noilor evoluții ale lumii capitaliste apare din ce în ce mai pregnant în literatura apuseană. O lucrare franceză cu denumire meditativ-romantică²³, al cărei prim autor este un cunoscut economist, membru al Institutului, în 1968 era la a patra ediție, atingînd frumosul tiraj de 39.000 de exemplare. Lucrarea conține unele teze neștiințifice, cu orientări false, dar ceea ce i-a făcut popularitatea se vede a fi cu totul alt-

²⁰ L. Bánya, *op. cit.*, p. 46 (afirmația lui L. Liszti); N. Iorga, *Istoria armatei românești*, ed. N. Gheran și V. Iova, introd. M. Neagoe, Edit. militară, 1970, p. 345, 376 (mărturiile cronicilor); I. Matei, *Quelques problèmes concernant le régime de la domination ottomane dans les Pays Roumains (II)*, în „Revue Études Sud-Est Europ.,” XI, 1, 1973, p. 87. Alte recunoașteri similare: *Gîndirea social-politică despre Unire (1859)*. Culegere, îngrijită de acad. P. Constantinescu-Iași și D. Berindei, București, Edit. politică, 1966, p. 13—14, 17 etc.

²¹ I. Robotos, *Istoricii maghiari despre Avram Iancu*, în „Familia”. Oradea, s.v, 9(109), 4(92), aprilie 1973, p. 7 (recenzie la o carte, recent apărută în lb. magh. în Edit. „Kriterion”, cuprinzînd texte din 16 istorici; selecția textelor G. Kovács).

²² Nicolae Ceaușescu, *Raportul...*, p. 15.

²³ J. Fourastié, C. Vimont, *Histoire de demain*, IVE éd., Paris, Presses Univ. de France, 1968 („Que sais-je?”, No. 711). Cartea mi-a fost cu bunăvoință pusă la dispoziție de colegul prof. Tudor Rădulescu.

ceva : realismul unor analize, intuirea unor situații de adânci consecințe. Astfel, autorii vorbesc²⁴ despre criza civilizației tradiționale în Franța : „Pe de-o parte, rezultatele științei ne obligă neîncetat să revedem concepțiile noastre asupra lumii ; marile religii se întreabă, își revizuiesc interpretările acelor texte milenare care le-au fondat, propun noi și permanent nesigure înfățișări ale lui Dumnezeu. Pe de altă parte, ideologiile politice se sfărâmă fie prin eșecul, fie prin aplicarea acelor imagini ale societății și omului, pe care le propuneau. Filosofia abdică de la sarcinile sale de sinteză ; ea discută despre existență și neant. Însuși limbajul este pus în chestiune : cu cuvinte pe care noi nu le înțelegem, specialiștii ruinează cuvintele pe care credem că le pricepem... Defectele și dificultățile construcțiilor noastre neterminate“ sînt resimțite mai violent de către noua generație.

Studiul efectuat de corporația din Princeton pentru cercetarea opiniei publice a ajuns la rezultate — date publicității în 1972²⁵ — cum nu se poate mai semnificative : încrederea americanilor față de „marile societăți“ este în scădere cu începere din 1965 ; fenomenul se înscrie într-o criză de încredere față de toate instituțiile (armată, Congres, guvern, finanțe) și față de „sistem“ în general.

În vara anului 1974²⁶, lordul Chalfont publica în „The Times“ un articol în care constata „sentimentul de pesimism, aproape de desperare, de care este cuprins un număr atît de mare de englezi...“ ; cauzele le găsea în inflația accelerată, haosul sistemului monetar mondial, puterea masivă și acțiunile marilor sindicate industriale etc. Avocatul S. Pîsar, cu relații în barourile din Washington, Londra și Paris, sublinia foarte recent²⁷ alte grave probleme : umbra poluării, penuria de materii prime, rapida creștere demică, desnădejdea zonelor înfometate etc.

Nici învățămîntul nu este omis în acest context. Edgar Friedenberg, Paul Goodman, Jules Henry, John Holt au criticat numeroase laturi ale organizării învățămîntului din S.U.A. și atunci cînd ei, parțial, au fost prezentați în lumină nefavorabilă²⁸, nu s-a putut totuși ascunde un fapt fundamental : critica formulată viza vicii reale, de structură. Un profesor de la Universitatea din Nice releva și el asemenea aspecte în Franța :²⁹ „Noi nu ne gîndim deloc să-i pregătim (pe copiii noștri — L.R.) pentru realitățile sociale, economice și morale, pe care precocitatea modernă îi obligă să le înfrunte foarte devreme... Din tradiționalism și poate din grija pentru o neutralitate rău înțeleasă, școala aruncă un vâl pudic asupra a tot ceea ce

²⁴ *Ibid.*, p. 119—120.

²⁵ Concluziile au apărut în „Business Week“ ; republ. în „Lumea“, Nr. 40, 28 septembrie 1972, p. 28—29.

²⁶ Știrea a fost publicată într-un buletin de presă, datat 31 august 1974.

²⁷ *La détente passe-t-elle par le commerce Est-Ouest ? Débat...* organisé par Jacqueline Grapin, în „Le Monde“, Paris, XXXI, 9241, 1 octombrie 1974, p. 23.

²⁸ P. Schrag, în „Saturday Review“ ; republ. în *Tehnologia în învățămînt* (Pavilionul S.U.A. la Tîrgul internaț. București), 1972, p. 22—24.

²⁹ J. Onimus, în „Le Monde“, XXIX, 8597, 5 septembre 1972, p. 9.

pasionează, asupra a tot ceea ce este grav, tot ceea ce condiționează viitorul colectiv și fericirea fiecăruia". O critică acidă se făcea și modului de predare a istoriei în școală: „stînjinită încă de enciclopedism, nu poate aborda economia, chestiunile sociale etc. decît în chip marginal sub forma — la noi destul de hibridă — a istoriei ideilor... Și astfel, un ansamblu de informații, esențiale pentru adolescentul acestei epoci, este practic șters treptat sau pur și simplu neglijat...". Articolul se încheia cu îndemnul „de a reintroduce școala în viață”, ceea ce era o condamnare clară a unei anumite orientări a învățămîntului.

Viața internațională actuală se deosebește însă radical de perioada anterioară primului și celui de-al doilea război mondial, deosebire determinată de existența sistemului socialist mondial, de apariția a zeci de noi state independente care au răsturnat dominația străină, de acțiunea unor forțe sociale puternice, fără precedent în istorie — clasa muncitoare, țărăimea, intelectualitatea, păturile mijlocii, masele largi de femei, tineretul, diverse alte categorii sociale. „Iată de ce, cu toată situația gravă existentă în relațiile internaționale, se poate spune că în lumea de astăzi există forțe capabile să preîntîmpine o nouă conflagrație mondială, să asigure soluționarea problemelor complexe pe cale pașnică, în interesul tuturor popoarelor. Transformarea acestor posibilități în realitate impune intensificarea luptei maselor populare din toate țările, a tuturor popoarelor împotriva politicii imperialiste de forță și dictat, pentru dezarmare — și, în primul rînd, pentru dezarmare nucleară — pentru împiedicarea unui război care ar pricinui omenirii distrugeri fără precedent, pentru realizarea unor noi relații internaționale bazate pe deplina egalitate în drepturi a tuturor popoarelor, pe dreptul lor de a se dezvolta corespunzător propriei voințe, pe o conlucrare democratică în lume. Se poate spune că, mai mult ca oricînd vreodată în istoria omenirii, stă acum în puterea popoarelor să-și făurească propriul viitor, să deschidă o nouă eră de înflorire a civilizației umane.”³⁰

În aceste condiții, crește forța mișcării comuniste și muncitorești internaționale, sporește influența ideilor atotbiruitoare ale marxism-leninismului. Este, desigur, un semn al vremii noastre că acestea cuprind, pe toate continentele, mase tot mai largi, stau la baza activității unor prestigioși cercetători din foarte multe țări, contribuie la realizarea unor importante analize științifice. Și-i plăcut să întilnești fie o remarcabilă abordare a unor acute probleme ale țărilor în curs de dezvoltare, datorită unui cercetător de la „Centro Brasileiro de Analise e Planejamento” din São Paulo³¹, fie interesanta recunoaștere următoare a unui profesor de la Universitatea din Ibadan (Nigeria): „...intelectualii din lumea a treia critică în mod violent țările de înaltă industrializare pentru sprijinul financiar activ acordat programelor antinataliste din țările mai puțin industrializate. Acești intelec-

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raportul...*, p. 16—17.

³¹ P. Singer, *Crecimiento demográfico: el aporte de los países menos desarrollados*, (Liège), 1974 (Unión Internacional para el Estudio Científico de la Población. Serie de conferencias sobre la población, Bucarest, 1974).

tuali au fost adesea puternic influențați de gândirea marxistă și de teoriile antiimperialiste".³²

* * *

Fiecare dintre noi a studiat documentele Congresului al XI-lea al P.C.R. și va continua a o face cu osîrdie și în viitor, punîndu-le la baza întregii sale munci. Ne călăuzește, înainte de toate, spiritul lor comunist, de înaltă principialitate, de exigență, care trebuie să constituie principalul element ideatic al cursurilor, precum și al tuturor celorlalte activități. Munca entuziastă, plină de abnegație a profesorilor de istorie din țara noastră pentru dăltuirea conștiințelor tinerei generații aduce o contribuție valoroasă la îndeplinirea mărețelor planuri de viitor elaborate de partid, planuri ce vizează ridicarea României în rîndurile celor mai dezvoltate țări din lume, crearea pentru popor a unei vieți, demne de civilizația societății socialiste multilateral dezvoltate, a societății comuniste.

³² F. O. Okediji, *Changements dans le comportement individuel en matière de procréation et valeurs culturelles*, (Liège), 1974 (Idem), p. 51.